

BARÁTHI OTTÓ

Palóccország fölött borús az ég

Nógrád megye gazdasága, 1990–2005

Dolgozatomban Nógrád megye gazdaságának főbb jellemzőit igyekszem bemutatni – jobbára statisztikai mutatók elemzése alapján. Az utóbbiak közé ékelt szociográfiai jellegű betéteim és szubjektív kitételeim az olvasó ébrentartását szolgálják. A vizsgált időszak 1990–2005, különös tekintettel a 2000–2005 közötti évekre, amelyektől esetenként csak adathiány miatt térek el. A hosszabb időszakkal tendenciákat jelzek, a rövidebbel a jelenhez igyekszem közelebb kerülni, hogy a közeljövőt is vizionálhassam. Vizsgálati módszerem idő- és térbeli összehasonlítás, amivel Nógrád megyét az észak-magyarországi régióban és az országban, mint „részt” az „egészben” kívánom elhelyezni, figyelve a mind nagyobb szerephez jutó kistérségekre is. A gazdaság egészét nem foghatom át, csak kiemelésekre szorítkozhatok. Az egzaktságra törekvés mellett hűvösen tárgyilagos sem maradhattam, hiszen következtetéseket vonok le és a véleményemet is kifejezem, a tévedés kockázatát is vállalva, jogát is fenntartva, de nem vindikálva.

Nógrád megye dióhéjban

Északról a Szlovák Köztársaság által határolt, az észak-magyarországi régióba tartozó Nógrád megye az ország második legkisebb területű és egyben legalacsonyabb lélekszámú közép fokú közigazgatási egysége. 2546 km²-es területén – az ország 2,74%-án – 2005. év végén 214,8 ezer fő élt, az ország lakónépességének 2,14%-a. A népsűrűség 85 fő/km², alacsonyabb az országos (109) és a régió (94) átlagánál, míg a településsűrűség nagyobb annál: 100 km²-re Nógrádban 5,1, míg hazai viszonylatban 3,4 település jut.

A megyében 131 település található, ebből 6 város. A települések átlagos lakosságszáma 1678 fő, alig több mint fele az országos átlagnak. A megye székhelyvárosa, legnagyobb települése Salgótarján, megyei jogú város, lakóinak száma 2005 végén 42 609 fő volt, Somoskőújfalu 2007. január 1-ei önállóvá válásával 40 ezer fő körül lehet. Az egykori iparváros ma inkább közigazgatási, kereskedelmi és kulturális központ. A megye további 5 városa (Salgótarjánhoz hasonlóan kistérségi központ is): Balassagyarmat (17 705 fő) Bányásztereny (13 898), Pásztó (10 132), Szécsény (6 186) és Rétság (3 001), amelynél kisebb város mindössze 10 van az országban. A Palócföldnek is titulált Nógrád megye az ország egyik legváltozatosabb tájegysége. Erdősültsége több mint duplája az országosnak, természeti kincsekben – miután barnakőszén-vagyona kimerült – viszonylag szegény. Növényvilága sokszínű, állatvilága gazdag. A táj éghajlati jellegét a Börzsöny és a Mátra befolyásolja, a Cserhát hegység dominálja.

A megye közúthálózatának kiépítettsége elfogadható, minősége kevésbé megfelelő. A kommunális ellátottság differenciált, az utóbbi évtizedben jelentős fejlesztésekre

került sor. A megye idegenforgalmában rejlő lehetőségek még kevésbé kiaknázot-
tak. A humán infrastruktúra – amely itt és most nem tárgya dolgozatomnak – a
közoktatás, kultúra, egészségügy szférájában megfelel a megye fejlettségi színvona-
lának, egyes mutatói régió-közelben vannak, az országos átlag körül szóródnak.

Az átalakulás vesztese: Nógrád

A térszerkezeti szintű elemző munka a '90-es évek második felében kezdődött meg,
először a kistérségi,¹ majd a regionális² rendszer szintjén. Magyarországon 1998-tól
7 tervezési-statisztikai régió került kijelölésre, köztük az észak-magyarországi,
amelybe Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megye soroltatott be. Ezt köve-
tően írták alá a megyei közgyűlés és a megyei jogú városok elnökei a régióhoz való
„önkéntes” csatlakozást kimondó szándéknyilatkozatot – bár ne tették volna!
Ugyanis ezzel jóváhagyták az ország – három szegény megyéből álló – legszegé-
nyebb régióját, még ha akkor „csak” tervezési-statisztikai – és nem önkormányzati
– régiókról volt is szó.

Am jött a régiószervezés szele és vihart kavart, azonnal fölmerült: meddig ma-
radhatnak még meg a megyék? „...mai gondolkodásunk szerint a megye az a szel-
lemi és kulturális egység, amelyre egy adminisztratív térszerkezet, a megyéket
integráló – de nem megszüntető – régió épül...”³ – válaszolta kérdéseimre – még
2001-ben – Nógrád megye főjegyzője. Csakhogy a közigazgatás hezitálós – szerin-
tem át nem gondolt – reformja is magával hozta a korábbi megyei intézmények
(KSH-, APEH- stb. igazgatóságok) régióba szervezését, ami egy-egy szervezet ese-
tében jószerivel a leépítéssel, és – helyi tapasztalataim szerint – fennakadásokkal,
feszültségekkel jár együtt. Ettől függetlenül magam (is) úgy vélem, a régióalakítás
vesztesei – gyenge érdekérvényesítő képességük miatt is – a kisebb és szegényebb
megyék lesznek. Pedig Nógrád szegényebb már alig lehet, amint az alább látható.

Az egy lakosra jutó bruttó hazai termék (GDP) alakulása

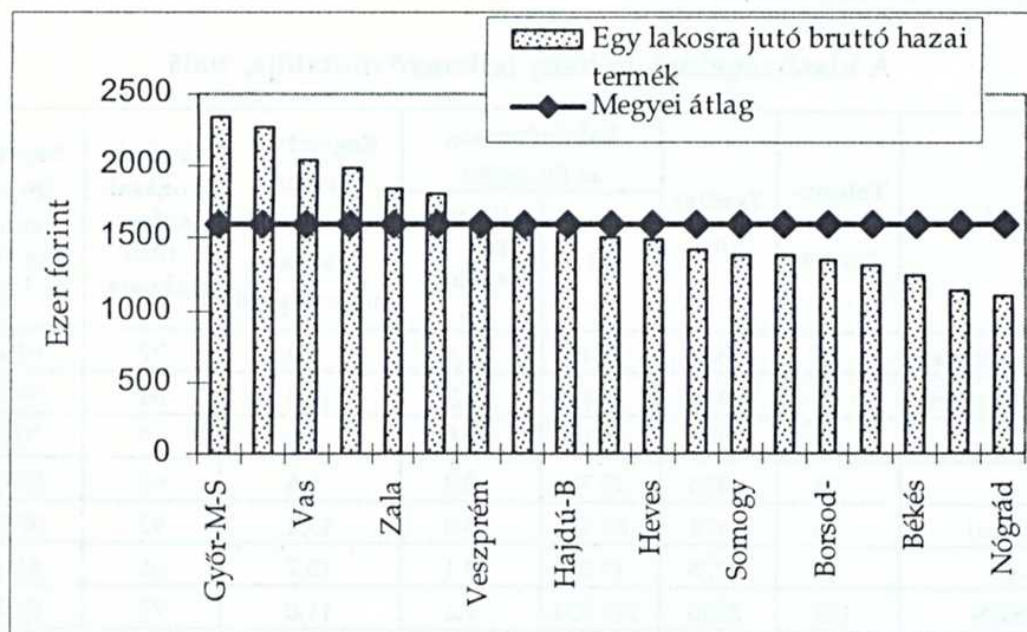
MEGNEVEZÉS	Egy lakosra jutó bruttó hazai termék, 1000 Ft 2004	Az országos átlag százalékában		
		1995	2002	2004
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	1355	75	62	67
Heves megye	1482	74	74	73
Nógrád megye	1094	59	55	54
Észak-magyarországi régió	1343	72	64	66
ORSZÁG ÖSSZESEN	2021	100	100	100
Ebből: megyék összesen	1590	...	77	79

*Forrás: Az 1995. évi adatok: TERÜLETI STATISZTIKAI ÉVKÖNYV (2003). A 2002. és a
2004. évi adatok: NÓGRÁD MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYV, 2005 (KSH Miskolci
Igazgatósága, salgótarjáni képviselet), saját szerkesztés*

A gazdasági fejlettséget (gazdagságot, szegénységet) leginkább kifejező bruttó
hazai termék (GDP) egy főre jutó értéke 2004-ben régióinkban 1343 ezer forint, az
országos átlag (2021 ezer forint) mindössze 66%-a, (1995-ben még 72%) valamennyi
régió közül a legalacsonyabb. Ugyanakkor a közép-magyarországi régió egy főre
jutó GDP-je 3210 ezer forint, a mi régióink 2,4-szerese.

A GDP egy főre jutó értéke a megyék között 2004. évben is jelentősen szóródott. A főváros után a nyugati országrész megyéiben (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Vas) a legnagyobb a fajlagos mutató értéke. A sor másik végén a keleti országrész megyéi találhatók.

Az egy főre jutó GDP megyénkénti alakulása, 2004

Forrás: NÓGRÁD MEGYE TÁRSADALMI-GAZDASÁGI JELLEMZŐI (KSH, Miskolci Igazgatóság, www.ksh.hu)

No, de nézzük Nógrádot! Nálunk ez a mutató 2004. évben 1094 ezer Ft/fő, az országos átlag 54%-a (1995-ben még 59%-a), aminek alapján az ország – legfejletlenebb régiójának – legszegényebb megyéje voltunk 2004-ben. Győr-Moson-Sopron megye ugyanezen mutatója 2336 ezer Ft/fő, a Nógrád megyeinek valamivel több, mint a duplája. 1994 óta (ettől kezdve közli a KSH a GDP mutatóit) mindig is Szabolcs megyével váltottuk egymást a két utolsó helyen. Gazdaságunk és versenyképességünk 10 éve nem javult olyan mértékben, hogy jöttányit is előre léptünk volna. Nógrád megye a gazdasági átalakulás egyik nagy vesztese.

Az ikaroszi zuhanás, a gazdasági mélyrepülés okait – tanulságként is – érdemesnek tartom felidézni. Nógrád megye jobbra örökölt, korszerűtlen és sajátosan torz gazdasági szerkezete (a „nehézipar” túlsúlya) és a piacgazdaságra áttérni igyekvő magyar gazdaság válságközeli állapota miatt került az országosnál is súlyosabb helyzetbe. A gazdaság produktuma – elsősorban a gazdálkodó szervezetek tömeges tönkremenetele, felszámolása és átszervezése, a megmaradók tőkeszegénysége, szerkezetváltása – volumenben és értékben egyaránt rendkívüli módon lecsökkent. Ez mutatkozott meg a GDP gyors mérséklődésében és alacsony szinten történő stabilizálódásában. (A továbbiakban be tudom mutatni a főbb nemzetgazdasági ágak szerinti leértékelődést is.) A GDP dinamikusabb növelésének feltételeit nem látom, a feljebb lépés lépcsőjét sem találom.

Kistérségek: nivellálódás

Területi-térségi rendszerünkben a kistérségnek hagyományai vannak – korábban járásoknak is nevezték őket –, napjainkban pedig a közigazgatás átszervezése és az EU forrásaihoz való hozzájutás miatt is mind nagyobb szerephez jutnak. A valamennyi nógrádi települést magában foglaló kistérségeink a különböző ismérvek szerint differenciált, sajátos jellemzőkkel is bíró területegységek. Íme néhány a megkülönböztető jegyek közül.

A kistérségeink néhány jellemző mutatója, 2005

KISTÉRSÉG	Települések száma	Terület km ²	Lakónépesség az év végén		Regisztrált munkanélküliek aránya a népességből	Vállalkozások száma 1000 lakosra	Személyi jövedelemadó egy állandó lakosra
			fő	változása 2001. év végéhez, %			
Balassagyarmati	28	533	42 445	- 1,4	8,2	77	92 880
Bátonyterenyei	14	274	25 944	- 6,3	13,3	64	59 591
Pásztói	26	552	33 536	- 1,9	9,0	67	70 581
Rétsági	25	435	25 718	- 0,3	7,6	68	93 607
Salgótarjáni	23	474	67 311	- 3,0	13,4	92	97 674
Szécsényi	13	278	19 870	- 3,1	13,7	65	53 199
ÖSSZESEN	129	2546	214 824	- 2,6	11,0	77	83 285

Forrás: NÓGRÁD MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYV (2005. KSH Miskolci Igazgatósága, salgótarjáni képviselet) adatai alapján, saját szerkesztés

A legkiterjedtebb területet a pásztói kistérség birtokolja, a legkisebbet a szécsényi. A legnagyobb lélekszámú kistérség a salgótarjáni, legkevesebben a szécsényiben laknak. A regisztrált munkanélküliek aránya a legalacsonyabb a rétsági kistérségben, a legsanyarúbb a helyzet a szécsényiben. A balassagyarmati kistérségben található a legtöbb település.

A vizsgált időszakban mindegyik kistérségben csökkent a népesség. A rétsági azonban mégis kiemelhető, hiszen zöldmezős beruházásokkal, jelentős számú munkahelyteremtéssel is képes volt népességmegtartó-képességének javítására, a népességfogyás minimalizálására. A „többlábbon-állás” koncepciója bevált: az ipar és a mezőgazdaság mellett a szolgáltató szféra fejlesztésére is figyeltek. Úton-útfélen ezt tapasztaltam magam is. Bánk polgármesterasszonya mondta: „...feladatunk a korábbi önkormányzatok által megteremtett feltételek bázisán az idegenforgalom működtetése, a tó adottságai, a strand, a vízi színpad és a kemping maximális kihasználásával.” Felsőpetényben a helytörténeti múzeum a közösségi összefogás erejéről árulkodott, Ipolyvecén a bogyósgyümölcs termeléssel foglalkozók a föld szeretetéről, vállalkozás-készségükről tettek tanúbizonyságot.⁵

A legfontosabb „differencia specifikum” azonban a gazdaság fejlettségi szintje. Ennek mutatója a táblázatban – a létező sok indikátor közül – a vállalkozások száma és a jövedelemadó, melyek alapján a salgótarjáni kistérség áll az élen. Jellemző, hogy a KSH-ban kialakított fejlettségi szintek alapján egyetlen kistérségünk sem

tartozik a „dinamikusan fejlődő” és „fejlődő” kategóriába. A „stagnáló” kistérségek közé került Szécsény és Bátonyterenye, míg a többiek „felzárkózó” minősítést kaptak.⁶ Úgy tapasztalom, hogy a kistérségek korábbi jelentős fejlettségbeli különbségei nivellálódnak. Perspektivikus kilátásai a rétsági és gyarmati kistérségnek a legjobbak, a többiek jövője számomra rejtély; azt látom, hogy útjuk rögzösebb.

Tartós népesség csökkenés

A népesség fogyása – az országoshoz hasonlóan – Nógrád megyében is hosszú idő óta tartó – továbbra is tartósnak tűnő – tendencia. Ezt és a népességfogyás okait, összetevőit is mutatják az alábbi adatok.

A népesség és népmozgalom főbb adatai

MEGNEVEZÉS	1990	2005	INDEX: 1990 = 100%
Lakónépesség az év végén, 1000 fő	226,3	214,8	94,9
Házasságkötés	1 366	824	60,3
Válás	549	541	98,5
Élve születés	2 725	1 914	70,2
Halálozás	3 309	3 230	97,6
Összes vándorlási különbözet	- 815	-308	37,8

Forrás: NÓGRÁD MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYV (2005. KSH Miskolci Igazgatósága, salgótarjáni képviselő) adatai alapján, saját szerkesztés

Nógrád megye lakónépessége 2005. év végén 214,8 ezer fő volt, több mint 4%-kal kevesebb, mint másfél évtizede. A házasságkötések és válások alakulása a családok számának csökkenéséhez is vezetett és az életkörülmények romlásával, az egzisztenciális problémák növekedésével, a bizonytalan jövővel együtt az élve születések drasztikus, közel 30%-os visszaesését okozta. Elsősorban ezért csökkent a népesség; a halálozások számának minimális mérséklődése nem volt elég a születések visszaesésének kompenzálásához.

A vándorlási különbözet – minden ellenkező híreszteléssel szemben: „elmegy innen, aki csak tud” – mérséklődött az utóbbi években, jóllehet negatív maradt, így hozzájárult a népességcsökkenéshez. Az elvándorlás miatti további jelentősebb népességfogyástól magam nem tartok, nincs benne a nógrádi ember habitusában. Ugyanakkor a mobilabb fiatalok megtartásához és diplomásaink letelepítéséhez lakás, vonzó munkahely, jó fizetés, azaz világos jövőkép kellene, ami – néhány település kivételével – Nógrádban csak álmokkép.

A megye népességének öregedése az utóbbi 5 évben is folytatódott. 2000-hez képest közel 4%-kal (mintegy 1,3 ezer fővel) nőtt a 65 évesek és idősebbek száma, miközben a 15 éven aluliaké 8%-kal (3,1 ezer fővel) csökkent. Az öregedési index (az időskorúak gyermeknépességhez viszonyított száma) tovább emelkedett, 2005. év elején 103,9 volt, lényegesen magasabb, mint öt évvel korábban és meghaladta az országos átlagot (99,9) is.⁷ A korösszetétel javulására – természeténél fogva – évtizedeken belül sem látok esélyt.

Csökkenő gazdasági aktivitás

Amíg az évtizedek óta csökkenő népesség súlyos következményekkel járó társadalmpolitikai anomália, addig a gazdaságilag aktív népesség (foglalkoztatottak és a munkanélküliek együtt) országostól is elmaradó arányának mérséklődése elsősorban gazdasági teherterhelés. Kevesebb keresőnek több inaktív (gyermekét gondozó, nyugdíjas, járadékos) és eltartott (például tanuló) személyről kell gondoskodnia. 1990-ben 100 aktív keresőre még „csak” 125 nem aktív személy jutott, 2001-ben ez a szám már 161 volt – magasabb az országos mutatónál is –, ami „mázsás súlyként” nehezedik sok-sok családra.

A népesség gazdasági aktivitás szerint

MEGNEVEZÉS	1990	2001	Index: 1990=100%
Foglalkoztatottak	97 874	72 672	74,3
Munkanélküliek	2 993	11 650	389,2
Inaktív keresők	62 247	78 865	126,7
Eltartottak	64 023	57 074	89,1
Összesen	227 137	220 261	97,0

Forrás: 2001. évi népszámlálás. 6.13. Nógrád megye.

A fenti táblázat adatai tragikus tendenciákat érzékeltetnek. Miközben a foglalkoztatottak száma több mint 25 ezer fővel csökkent, a munkanélkülieké közel négyszeresére növekedett, s jelentős mértékben emelkedett az inaktív keresők száma is.

A kép még sötétebb tónusú, ha 1980-ig visszalépve figyelünk a statisztikai adatokra, amelyek azért azt is igazolják, hogy nem varrható minden gondunk a rendszerváltás nyakába, s ezt a tárgyilagosság okán érdemes hangsúlyozni. Nógrád felett az ég már a '80-as évek elején-közepén beborult:

- = 1980 és 2001 között: kétharmadára (!) esett vissza a foglalkoztatottak száma;
- = a jelentős kapun belüli munkanélküliség nyílttá vált, Nógrád az 1990-es évek elejétől a munkanélküliség által leginkább sújtott térségek közé tartozik;
- = Az inaktív keresők száma 1980 és 2001 között másfélszeresére nőtt.⁸

Kétségtelen: Nógrád megye rendszerváltás utáni látványos és rémisztő jelensége, legnagyobb gazdaságalapú társadalmi problémája a drámai (egy-egy településen a tragikus) munkanélküliség, amely a főbb nemzetgazdasági ágakban is – a munkahelyek megszűnésének formájában – tetten érhető, ahogy azt a következőkben bemutatom.

Mezőgazdaság: méltatlan mélyrepülés

A mezőgazdaság megbetegedésének jelei már a '80-as években mutatkoztak, amikor a mezőgazdasági üzemek állami támogatásának visszafogása és az ipari melléküzemágak kivonulása növelte a gazdaságok pénzügyi gondjait, rontotta jövedelmezőségét. A rendszerváltást követő privatizáció pedig a nagyüzemek szétaprózásához, vagyronvesztéshez vezetett. A pénzügyi kötelezettségek teljesítése a veszteséges és gazdaságtalan termelés felszámolására ösztönözték a megmaradt szövetkezeteket és a gyorsan szaporodó vállalkozásokat, ami inkább az állattenyésztést

sújtotta, de gondot jelentett a szántóterületek hasznosítása is. A hiányos talajművelés, a tápanyag-visszapótlás, a gyom- és kártevőirtás alacsony szintje a hozamok jelentős csökkenését eredményezte.

A mezőgazdaság főbb mutatói

MEGNEVEZÉS	1990	2005	INDEX: 1990 = 100%
Termőterület, ha	244 356	226 266	92,6
Termésmennyiség, t			
búza	107 567	73 776	68,6
kukorica	16 109	34 407	213,6
cukorrépa	36 555	6 541	17,9
Állatállomány, 1000 db			
szarvasmarha	33	13	39,4
sertés	37	37	100,0

Forrás: NÓGRÁD MEGYE STATISZTIKAI ÉVKÖNYV (2005. KSH Miskolci Igazgatósága, salgótarjáni képviselet) adatai alapján, saját szerkesztés

Az adatokhoz kommentár sem kell, legfeljebb arra utalok, hogy a búza és cukorrépa drasztikus termékcsökkenésében a piac diktálta szerkezetváltás is közrejátszhatott, az agrárgazdák a termelés libikókáját – gazdasági érdekeiktől vezérelve tudatosan is – a kukorica oldalára billentették. A szarvasmarha állomány visszaesésében és a sertés állomány szinten maradásában ugyancsak jövedelmezőségi szempontok lehettek meghatározóak. A táblázatban nem szereplő juhállomány jelentős, a lóállomány drasztikus mértékben csökkent.

Mindez azonban jóformán semmi ahhoz képest, ami az „emberi tényezővel” történt: az ágazatban alkalmazásban állók száma a 2000. évi 13336 főről 2005. év végére 1013-ra, több mint 12 ezer fővel, 7,6% -ra (!) csökkent, aminek az agráriumban és más ágazatokban alakult társas és egyéni vállalkozások csak a töredékét tudták felszívni. Meggyőződésem, hogy a nógrádi munkanélküliségnek a mezőgazdaság mélyrepülése az egyik döntő összetevője, minthogy az ott dolgozók voltak a legkevésbé konvertálhatók.

A megye közel három évtizede betegeskedő, ma is ezer sebből vérző mezőgazdaságának a felépülése még sok időbe telhet. Ha csak az uniós terápia – amelynek vannak már eredményei – nem gyorsítja a talpra állást. Akad azonban más vélemény is. A szakember optimista: „...saját munkánk hatékonyságának növelésével, a különböző támogatások (uniós, regionális stb.) és pályázati lehetőségek mind jobb kihasználásával, nagyobb összefogással... az érdekérvényesítő képesség növelésével jómagam bízom megyénk mezőgazdaságának fokozatos felemelkedésében”. Jól hangzik, szép szavak...

Ipar: az export élteti

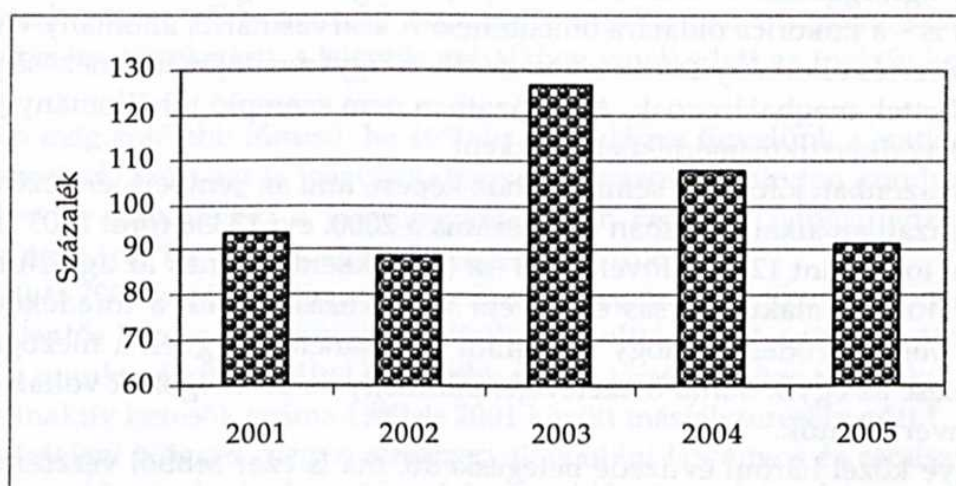
A megye iparában a válság politika által palástolni igyekezett jelei – a szénbányászat felszámolásával, a sajátos területi allokációból, korszerűtlen ágazati- és gyártmány struktúrából következően – már a rendszerváltást jóval megelőző évtizedekben felütötték fejüket. Az '80-as években a kohászat, az építőanyag- (üveggyárak)

és a könnyűipar (ruhagyárak, harisnyagyár) recessziója csak fokozta a feszültségeket. A '90-es évek elején a gazdasági átalakulás, a privatizáció, a tulajdonváltás, a korábban jelentős és biztos keleti piacok elvesztése következtében a termelés tovább csökkent, sorra mentek tönkre a nagyvállalatok. Csak néhány példa a korábban exportra (is) került termékek volumenének 1990 és 1994 közötti években bekövetkezett zuhanásáról:

- a kovácsolt és sajtolt acéltermék-gyártás 10,5%-ára;
- a hidegen húzott acél 21,2%-ára;
- a húzott síküveg-gyártás 18,3%-ára;
- öblösüveggyártás 35,1%-ára,
- a női ruha és komplé gyártása 13,4%-ára;
- a csontos nyershús termelés 3,6%-ára csökkent.¹⁰

Már a fenti példák is magyarázattal szolgálnak arra, hogy a következő évben, 1995-ben az egy főre jutó GDP tekintetében a megyék listáján miért álltunk az utolsó helyen. Az ipari termelés az 50 fő feletti szervezeteknél a '90-es években először 1995-ben, majd 1996-ban nőtt mérsékelten (2–3% között), ami arra utalt, hogy a megye iparának hanyatló korszaka véget ért. 1996-ban már az export is meghaladta az 1990. évit. Az ipar termelési értéke 1996 és 2000 között évről-évre növekedett. Időben közelebről vizsgálódva a következők állapíthatók meg:

A megyei székhelyű ipar termelésének alakulása (előző év = 100%)

Forrás: NÓGRÁD MEGYE TÁRSADALMI-GAZDASÁGI JELLEMZŐI (KSH, Miskolci Igazgatóság, www.ksh.hu)

A megyei székhelyű, 49 főnél többet foglalkoztató ipari vállalkozások termelésének volumene 2000 és 2005 között igen szerényen, mindössze 2,9%-kal növekedett úgy, hogy az egyes években nagyon különböző volt a volumene.

Az értékesítésen belül kiemelkedően magas, 70,2%-os volt 2005-ben az export aránya. Mondhatnám: a megye iparát exportja élteni. A feldolgozóiparon belül sokáig a gépipar volt a húzóágazat, az elmúlt évben azonban – főként a külföldi kereslet csökkenése miatt – termelési volumene több mint 12%-kal elmaradt a 2004. évitől. A termelés szerkezete tovább módosult az elmúlt években. Az élelmiszer, ital, dohány gyártásának részesedése a megye ipari termeléséből a 2000. évi 13,6%-ról

3,2%-ra esett vissza. Ezzel szemben a vegyipar aránya egy százalékról 10,5%-ra bővült.¹¹ A nagyobb vállalkozások piaci helyzetének és céljainak ismeretében – a termelés növelését elsősorban a termelékenység emelésével kívánják elérni – biztosan állíthatom, belátható időn belül az iparban foglalkoztatottak száma aligha nő érzékelhetően. Az ágazattól senki ne várja a munkanélküliség mérséklését sem.

Beruházás-stop?

Hazai viszonylatban 1990. évet követően a beruházások volumene mérséklődött, majd a kedvezőtlen folyamatot 1992-től pozitív tendencia váltotta fel. Az 1995. évi megtorpanást 1997-től folyamatos, évenként eltérő ütemű volumennövekedés követte. Újabb visszaesés 1999., majd 2001. évben következett be. Ekkor a beruházások volumene elmaradt ugyan az előző évitől, ám összességében a 10 évvel korábbinak a másfélszeresét tette ki.

A beruházások teljesítményértéke Nógrád megyében 2004. évben 29,2 milliárd forintot tett ki, ami az országosnak egy százalékát (!!!) jelentette. Az egy lakosra jutó beruházások értéke tekintetében a megye az utóbbi években is az utolsó helyek egyikét foglalja el a rangsorban. Legutóbb, 2004-ben 134 ezer Ft összegű fejlesztés jutott egy lakosra Nógrád megyében, mindössze 45%-a az országosnak! Mintha valaki beruházás-stopot rendelt volna el Nógrádban!

A beruházások legnagyobb hányada (40%-a) 2004-ben továbbra is az ipar területére irányult, emellett a kereskedelem, javítás (17%), a szállítás, raktározás, posta, távközlés (12%), valamint az egyéb közösségi, személyi szolgáltatás (11%) részesevése figyelemreméltó. A beruházások anyagi-műszaki összetétele a gépek, berendezések, járművek irányába tolódott el. Amíg 2000. évben a beruházások 41%-át, 4 évvel később közel 48%-át fordították gépek vásárlására.

Vállalkozások: sok a kényszerszülött

A rendszerváltás után gomba-módra szaporodó egyéni- és kisvállalkozások többsége családi kényszerszervállalkozásként jött létre. Egy részük kellő tőke és támogatás nélkül, vállalkozási-, üzleti- (szak)ismeretek híján rövid idő alatt csődbe ment, felszámolásra került, s miközben újak is alakultak, óriási volt a fluktuáció. A '90-es évek második felében megfontoltabbá és egyben visszafogottabbá is vált a vállalkozások alapítása. Az egyéni vállalkozások igen mérsékelten, míg a társas vállalkozások valamivel ütemesebben növekedtek az elmúlt néhány évben.

Ennek ellenére a működő vállalkozásokon belül megyénkben a kezdetektől fogva viszonylag alacsony maradt a társas vállalkozások aránya. Megfigyelhető, hogy a fejlettebb régiókban magasabb az utóbbiak részesedése. Megyénkben a kisebb részarány oka a magas helyi adók, a tőke, a kellő támogatottság és a kedvezmények hiánya, a vállalkozási és kockázatvállalási készség alacsony színvonala, hezitálás, bátortalanság, bizalmatlanság, szkepszis. Soroljam még? Ezért van az, hogy az ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma 2005-ben országosan 120, az észak-magyarországi régióban 81, Heves megyében 93, Borsod-Abaúj-Zemplénben és Nógrádban 77. Ez utóbbi az egész országban az egyik legalacsonyabb érték.

No, de lássuk, hogyan is néz ki a vállalkozási szféra további számszerű adatok alapján, 2000 és 2005 között!

Nógrád megyében 2005. év végén 18 600 gazdasági szervezetet tartottak nyilván, melynek 88%-a volt vállalkozás. Ez utóbbiak száma 2000 óta közel 14%-kal bővült, ezen belül a társas vállalkozások száma 15,6 és az egyénié 13,0%-kal gyarapodott.

A regisztrált gazdasági szervezetek számának alakulása Nógrád megyében

Időpont	Társas	Egyéni	Összes	Egyéb szervezet	Gazdasági szervezet összesen
	vállalkozás				
2000. év	4 451	10 009	14 460	2 085	16 545
2005. év végén	5 144	11 306	16 450	2 173	18 623
2005. év a 2000. évi %-ában	115,6	113,0	113,8	104,2	112,6

Forrás: NÓGRÁD MEGYE TÁRSADALMI-GAZDASÁGI JELLEMZŐI (KSH, Miskolci Igazgatóság, www.ksh.hu)

A megyében 4 ipari park működik (Salgótarjánban, Bátonyterenyén, Rétságon, és Balassagyarmaton), valamint 2 vállalkozási övezet. Ezek elősegítették az ipar-szerkezet átalakítását, a termelés volumenének és a szolgáltatások színvonalának növelését, a munkanélküliség csökkenését. Ám kihasználtságuk különböző, messze nem mindegyik váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Van, aki azt mondja, többet fektettek be egy-egy parkba, mint amennyit kivettek belőle!

Alacsony megyénkben a külföldi érdekltségű vállalkozások száma és aránya is. Amíg Nógrád megye népességének részesedése az ország népességéből 2005-ben 2,14% volt, addig a 117 külföldi érdekltségű szervezet részaránya mindössze 0,53% (!). Az összes szervezetben a saját tőke részaránya még ettől is kisebb.

A fenti gazdaságstatisztikai adatokból legalább annyi következtetés feltétlenül levonható: a külföldi tőke és befektetők számára Nógrád korántsem vonzó terep, pozíciója e tekintetben (is) romlott az elmúlt években. Továbbá: a családi, a néhány fős, sőt a kis- és középvállalkozások fejlődése is várathat még magára egy ideig – ha csak a települési önkormányzatok nem segítik őket az eddiginél sokkal hatékonyabban.

Rövid összefoglalás, néhány konklúzió

A reálszféra a kedvező jelenségek, az egyes ágazatokban bekövetkezett fejlődés mellett még többnyire a negatív tendenciák uralják. Kedvezőtlen a népesség csökkenése, elöregedése. Alacsony szintű a gazdasági aktivitás, stagnál – ha nem csökken – a foglalkoztatás, egyes térségekben és településeken ismét növekvő a munkanélküliség. A legsúlyosabb gond a vagyon és a kellő produktum hiánya, a gazdasági fejlettséget kifejező GDP és versenyképességünk alacsony színvonala. Az észak-magyarországi régióba történt besorolásunk sok tekintetben hátrányos. Több szempontból kedvezőbb lenne (főváros-orientáltság, közlekedés, rokoni kapcsolatok, hagyományok és így tovább) a közép-magyarországi régióhoz való „csatlakozásunk”. Egy-egy kistérséget még a leszakadás veszélye is fenyegeti, s itt-ott a fejlődés feltételei sincsenek meg. Az előrelépés egyik útja a fokozottabb együttműködésben, társulások létrehozásában és hatékony működtetésében kereshető.

Figyelemre méltó az ipar egyes ágazatainak fejlődése, az export és a termelékenység dinamikus növekedése. Mezőgazdaságunk kibontakozása vár magára, a gazdálkodók többsége pedig külső forrásokra, támogatásokra apellál. A vállalkozá-

sok egy jó része tökehiánnyal küzd, a támogatások elégtelenségére hivatkozik, a vállalkozási és kockázatvállalási készség alacsony, az innováció iránti fogékonyság a nullához konvergál. A külföldi érdekeltségű vállalkozások nem igazán találnak otthonra megyénkben, számukra sem vonzó Nógrád. Tovább kell keresni azokat a lehetőségeket, amelyek kedvezőbb feltételeket (adókedvezmények stb.) biztosítanak a helyi vállalkozók, a hazai és külföldi befektetők számára. Az önkormányzatok érdekérvényesítő képességük növelésével is nagyobb szerepet kell vállaljanak a helyi gazdaság fejlesztésében. Fölnézve úgy látom, Nógrád felett egyelőre borús az égbolt, a viharfelhők még legfeljebb csak oszladoznak, de nem vonultak el. Mögülük Nógrád jövőképe sem rajzolódik ki elég kontúrosan...

Salgótarján, 2007. március 31.

Jegyzetek

- ¹ A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény és végrehajtási szabályai a kistérségi rendszer alkalmazását írják elő.
- ² Az Országgyűlés a területfejlesztési koncepcióról szóló 35/1998. (III. 20.) OGY számú határozatában deklarálta a tervezési-statisztikai régiókat.
- ³ Az idézet a dr. Barta Lászlóval, Nógrád megye főjegyzőjével készített interjúmból való. *Palócföld*, 2001/5., 487. o.
- ⁴ 53/2001. (VIII. 17.) FVM rendelet, „Magyarország SAPARD Terve, 2000-2006” kihirdetéséről. www.gtr.uw/53per2001.htm
- ⁵ Részletesebben írtam erről a *Nógrád Megyei Hírlap* 2003. évi egyes számaiban, amely cikkeim együtt találhatóak a *Nógrád Megyei Hírlap Almanach*, 2003. évi kiadásában. Nógrádi Média Kiadói Kft., 9., 39., 51. o.
- ⁶ *A kistérségek társadalmi, gazdasági helyzete Észak-Magyarország*. KSH, Miskolci Igazgatóság, 2006., 12. o.
- ⁷ *Nógrád megye társadalmi-gazdasági jellemzői*. KSH Miskolci Igazgatóság, salgótarjáni képviselő, 2006.
- ⁸ 2001. évi Népszámlálás. 6.13. Nógrád megye. Az adatok értékelése. Budapest, 2003., 19. o.
- ⁹ Baráthi Ottó: *Ember és környezete*. Nógrád mezőgazdaságáról – Varga László (Az FVM Nógrád Megyei Földművelésügyi Hivatalának vezetője) *Palócföld Könyvek, Új Folyam*. Salgótarján: Balassi Bálint Megyei Könyvtár, 2007., 108. o.
- ¹⁰ *Nógrád megye gazdasága a rendszerváltás után*. KSH Nógrád Megyei Igazgatósága, 1997., 12. o.
- ¹¹ *Nógrád megye társadalmi-gazdasági jellemzői*. KSH Miskolci Igazgatóság, salgótarjáni képviselő, 2006.